

Cümlenin Öğeleri Bulunurken Dikkat Edilecek 9 Altın Yol

ÖĞE ADI	YÜKLEME YÖNELTİLECEK SORULAR	AÇIKLAMA
ÖZNE	(yüklem) + en kim (yüklem) + en ne	Mutlaka yalın halde bulunur
BELİRTİSİZ NESNE	ne	Mutlaka yalın halde bulunur
BELİRTİLİ NESNE	neyi, kimi, nereyi	Mutlaka ismin (i) halinde bulunur
DOLAYLI TÜMLEÇ	kime, kimde, kimden; neye, neyde, neyden; nereye, nerede, nereden	Mutlaka ismin (-e, -de, -den) halinde bulunur
ZARF TÜMLECİ	nasıl, ne zaman, ne kadar niçin (sebeup), neden, ne diye	Bazı dilbilimciler edat tümlecini zarf tümlecisi olarak değerlendirir.
EDAT TÜMLECİ	Ne ile, kim ile Ne için (amaç)	

Cümlenin Öğeleri bulunurken yükleme sorulan sorular

CÜMLENİN ÖĞELERİ BULUNURKEN

1- Sırasıyla önce yüklem, yüklem ardından da özne bulunmalıdır. Temel öğeler bulunduktan sonra varsa cümledeki nesne, dolaylı tümleç, zarf tümlecisi ve edat tümlecisi gibi yardımcı öğeler bulunur. Bu sıralamaya uyulmaması, çözümlemeye olası bir hataya sebebiyet verebilir. Yardımcı öğelerin kendi aralarında sırası önemli değildir. Önemli olan temel öğelerden sonra aranmasıdır.

Örnek:

- **Dersin tam ortasında bir grup öğrenci ellerinde çiçeklerle sınıfa girdi.**
- **(ZT, Ö, ET, DT, Y)**
-

Yüklem = girdi

Kim girdi= bir grup öğrenci : **Özne**

Nereye girdi = sınıfa girdi: **Dolaylı tümleç**

Ne zaman girdi = Dersin tam ortasında : **Zarf tümlecisi**

Ne ile girdi = ellerinde çiçeklerle : **Edat Tümlecisi**

2- Cümlenin öğeleri bulunurken, yüklem sorulan soruların hangi öğeyi buldurmaya yönelik olduğunu çok iyi öğrenmeniz gerekmektedir. Yukarıdaki tabloda bulunan öğelere ait sorulara, konuyu kavrayana kadar tekrar tekrar göz atmanızı tavsiye ediyoruz. Cümlenin öğelerinden yalnızca yüklem ait soru bulunmamaktadır. Onu çekimli durumda bulunan yani kip eki/şahıs eki alan fiil ya da ek fiil alan **isim** soylu sözcüklerde ararız.

3- Cümlelerin öğeleri bulunurken, cümledeki isim tamlamalarını, sıfat tamlamalarını, deyimleri, ikilemeleri, birleşik fiilleri vb kelime gruplarını parçalayamazsınız. Cümlelerin öğeleri konusunun en önemli kurallarından bir tanesi budur. Hatta direkt bu duruma yönelik olan “Aşağıdaki cümlelerin hangisinde öğeleri ayırmada bir yanlışlık yapılmıştır?” gibi bir soru kalıbı ile sıkça karşılaşsınız. Şimdi aşağıda bu duruma örnek olabilecek cümleyi çözümlayelim;

- Oğuzhan, çok dürüst arkadaşımıdır.

Yanlış Çözüm

Yüklem= arkadaşımıdır

Kim arkadaşımıdır ? = Oğuzhan = Özne

Oğuzhan nasıl arkadaşımıdır? = Dürüst = Zarf tümleci

Oğuzhan ne kadar dürüst arkadaşımıdır? = Çok = Zarf tümleci

Doğru Çözüm

Yüklem= çok dürüst arkadaşımıdır.

Kim çok dürüst arkadaşımıdır: Oğuzhan = Özne

Yukarıdaki cümlede yüklem “çok dürüst bir arkadaşımıdır” kısmıdır. Çünkü arkadaş kelimesini niteleyen “dürüst” kelimesi bir sıfat tamlamasının tamlayanı durumundadır ve “çok” kelimesi de tamlayanın miktarını belirten bir miktar zarfı olarak sıfat tamlamasına dahil olur. Bu yüzden tamlayan ile tamlananı ayıramayacağımız için yüklemi “çok dürüst arkadaşımıdır” şeklinde almak zorundayız.

Bu yüzden cümlelerin öğelerini doğru bir şekilde bulabilmeniz için yukarıda saydığımız kelime gruplarını ve bunun yanında fiil çekimlerini, ek fiili, birleşik fiil ve ismin hal ekleri konularını da öğrenmeniz gerekmektedir.

4- Bir öğenin içindeki kelime sayısı sınırlı değildir. Tüm öğeler tek sözcükten de oluşabilir birden fazla sözcükten de. Özellikle uzun cümlelerde bu durum söz konusudur. Uzun bir cümlelerin öğeleri bulunurken yukarıda 3. maddede anlattıklarımıza dikkat etmeniz gerekmektedir.

- **Bu kadar yorgun bir ihtiyar göreceğimi düşünmemiştim.** (Bli, N, Y)
- **Sessiz sedasız oradan uzaklaşmanın hayırlı olduğuna inanıyor.** (DT, Y)
- **Bu yılın en başarılı öğrencisiydi.** (Y)
- **Genç yazarın üstün kabiliyeti edebiyat ustalarınca fark edilmişti.** (Bsiz, N, Örtülü Ö, Y)
- **Tarihin incelikleri, yazarımızın yalnızca edebi diye anılan bu kitabındadır.** (Ö, Y)

5- Bizden devrik bir cümle yani yüklemi sonda olmayan bir cümlelerin öğelerini bulmamız istenirse, daha rahat çözümlene yapabilmek için devrik cümleyi yüklemi sonda olacak şekilde düz/kurallı cümle haline getirebiliriz. Aynı şekilde soru cümlelerinin öğelerini bulurken de soru cümlesini cevap cümlesine çevirirsek daha rahat çözümlene yapabiliriz.

Örnek:

Devrik cümle: Dünyanın birçok yerinde görülür bu medeniyetin izleri.

Düz (kurallı) cümle: Bu medeniyetin izleri dünyanın birçok yerinde görülür.

Devrik cümle: Bir gün baksam ki çıkagelmişsin bir güvercin gibi uzaklardan ey yar.

Düz (kurallı) cümle: Ey yar, bir gün baksam ki bir güvercin gibi uzaklardan çıkagelmişsin.

Devrik cümle: Bir martı gibi dolandım göklerde saatlerce.

Düz (kurallı) cümle: Göklerde bir martı gibi saatlerce dolandım.

6- Bağlaçlar, ünlemler, hitaplar ve seslenme sözcükleri tek başlarına cümle ögesi olarak incelenemezler. Bir ögenin ya da bir söz grubunun içinde yer alabilirler; fakat bunun dışında **cümle dışı unsur olarak kabul edilirler**.

- **Yarın veya haftaya** **salı antrenman** **programınızda değişiklik olabilir.** (ZT, DT, Ö, Y)
("veya" bağlacı zarf tümleci içinde yer almıştır)
- **Çok çalıştık ancak istediğimiz sonucu alamadık.** (ZT, Y, Cümle Dışı U, Bli. N, Y)
("ancak" bağlacı cümle dışı unsurdur. Cümleleri bağlamıştır)
- **Değerli okurlarım, sizlerle bir arada olacağım günü sabırsızlıkla bekliyorum.** (Cümle Dışı U, Bli. N, ZT, Y)

7- Bir cümlede **tek yükleme birden fazla** özne, nesne, dolaylı tümleş ve zarf tümleci bağlanabilir. Tam tersi olarak tek bir özne, nesne veya tümleş de **birden fazla yükleme** bağlanarak ortak kullanılabilir.

- **Bu sabah, uykusunu almış bir şekilde işe geldi.** (ZT, ZT, DT, Y),
- **Kahveyi aldı, yudumladı ve beğenmediğini söyleyerek masaya bıraktı.** (Bli N, Y, Y, ZT, DT, Y)
- **Okuduğum kitabı sana yarın okulda vereceğim.** (Bli N, DT, ZT, DT, Y)
- **Annem, ben ve ablam her gün sağlıklı yaşam için spor yaparız.**

8- Özne ve belirtisiz nesne isim çekim eklerinden hal ekini alamaz. Çünkü hal eklerinden her biri başka bir öge yapar. İsmın (-i) hali "belirtili nesne", (-e, -de ve -den) hali dolaylı tümleş, bazı durumlarda da (-e, -de, -den) hal ekleri zarf tümleci yapma görevi üstlenir.

9- Soru cümleleri farklı öğeleri buldurma yönelik olabilir. Bir soruya verilen cevap hangi ögeyi karşılıyorsa soru o ögeyi buldurmaya yöneliktir. Soru anlamı "mi" edatıyla sağlanan soru cümlelerinde "mi" soru edatı hangi öğeden sonra geliyorsa o öge aranıyor demektir.

- Bize ne zaman katılacaksınız?
Cevap: Yarın = **Zarf tümleci**
- Bunları sana kim anlattı?
Cevap: O = **Özne**
- Bu ürünü nereden temin edebilirim?
Cevap: Marketten = **Dolaylı tümleş**
- Salonu boyamaya yardım etmesi için kimi çağırdın?
Cevap: Murat'ı = **Belirtili Nesne**
- Dün alışverişte Mehmet'i mi gördün?
Cevap: Mehmet'i gördüm. = Belirtili Nesne